

Higher Ground

PEDAGOGISK VEILEDNING TIL SKOLEUTSTILLINGEN

MED FORSLAG TIL UNDERVISNINGSSOPPLEGG

NORD
NORSK
KUNST
MUSEUM

Innhold

Forord:	s. 3
Skoleutstillingens innhold:	s. 4
Billedanalyse:	s. 5
Tegning som uttrykksform:	s. 12
Tegneteknikker:	s. 13
Elevoppgaver:	s. 14
Elevutstilling:	s. 17
Nyttige ord og begreper:	s. 18

Førord

Gjennom flere skoleutstillinger med forskjellige tema formidler Nordnorsk Kunstmuseum kunst til barn og unge i skolene i Nord-Norge. Mange skoler ligger langt fra byer og steder der man kan se originalkunst, og skoleutstillingene blir en måte å nå ut til disse skolene.

Higher Ground er en kunstkoffert som inneholder 6 tegninger og 1 kopi (NB: kopien ligger i informasjonsspermen). Den består av et mindre utvalg av verker fra en større vandretstilling ved samme navn, som ble initiert av Nordnorsk Kunstmuseums landsdelsdekkende program. Utstillingen fokuserer på tegning som uttrykksform og teknikk.

I løpet av de siste årene har vi – både på den internasjonale kunstscenen og her hjemme i Norge – sett hvordan tegning som uttrykksform har fått ny aktualitet. *Higher Ground* gir et innblikk i hvordan kunstneres tilnærming til tegning har endret seg gjennom tidene – fra Theodor Kittelsens illustrasjonstegninger sent på 1800-tallet til unge samtidskunstnere som Hans Kristian Borchgrevink Hansens collageverk og Ane Graffs detaljerte og nærmest forskningsbaserte tilnærming. Elevene vil i denne utstillingen få et godt innblikk i teknikkens bredde, fra den figurative tradisjonen til den postmodernistiske tradisjonen – hvor streken er det bærende elementet i et svært minimalistisk uttrykk.

Den pedagogiske veiledningen passer til alle klassetrinn og er ment for lærerne. I dette heftet får læreren en presentasjon av skoleutstillingen med billedanalyse til hvert bilde, en kort innføring i tegning som uttrykksform og ulike tegneteknikker, forslag til hvordan man kan bruke utstillingen i undervisningen, samt nyttige ord og uttrykk. Den pedagogiske veiledningen er laget av Lise Dahl (kurator for landsdelsdekkende program). Museumslektor Kristin Løvås har bearbeidet veiledningen, med hjelp fra museumsassistent Ella Woie og formidler Rakel Huglen, slik at den er tilpasset en lærerveiledning.

Tromsø, 2016
Kristin Løvås
Museumslektor

Skoleutstillingens innhold

1. **Theodor Kittelsen:** *Draugen* (gjengitt som kopi), (trolig 1880-årene).
2. **Kaare Espolin Johnson:** *Boris Gleb*, (trolig 1970).
3. **Johanne Marie Hansen-Krone:** *Liggende kvinne*, (1988).
4. **Hans Kristian Borchgrevink Hansen:** *Uten tittel*, (2008).
5. **Ane Graff:** *Extended Pattern 6*, (2011).
6. **Inger Johanne Grytting:** *Tegning nr. 8*, (2010).
7. **Jan Groth:** *Uten tittel*, 2010.

Billedanalyse

Theodor Kittelsen (1857-1914)

***Draugen*, (trolig 1880-årene)**

KOPI (laminert bilde plassert inni informasjonsspermen)

I *Draugen* har Theodor Kittelsen tatt i bruk penn, blyant og laving (fortynnet maling eller tusj) på papir.

Motivet er inspirert av norsk folkekultur og mange kjenner sikkert igjen hans illustrasjoner fra Asbjørnsens og Moes eventyr. Kittelsen skapte avbildninger av mytiske skapninger som troll, nøkk, hulder og nisse, for deretter å plassere dem i et norsk naturlandskap. I denne tegningen er det draugen som blir skildret.

Vi ser et stormfullt hav med store bølger. Størsteparten av motivet dekkes av mørke bølgekammer med skum. Blikket dras til seilbåten litt ovenfor midten av bildet. En skikkelse er plassert foran seilet med armene hevet i været. Kanskje han er på veg til å falle ut? På hodet har han en skinnhyre, og munnen er stor, mørk og gapende. De eneste lyse partiene på skikkelsen er to runde hvit hull til øyner. Dette er typiske kjennetegn for draugen. Noen sagn forteller at han var en død fisker som hadde drevet på havet og som ikke var begravet i kristen jord.

Kaare Espolin Johnson (1907-1994)

***Boris Gleb*, udatert, trolig 1970-tallet**

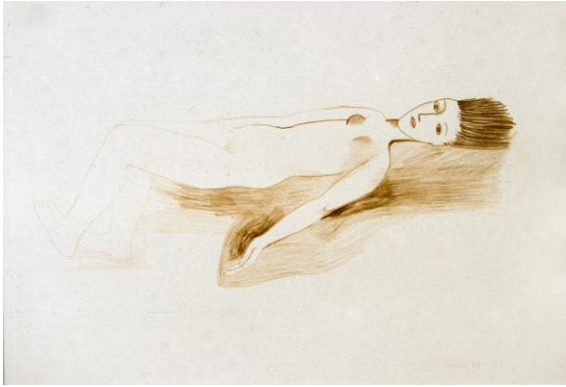
Scraperboard, 240 x 260 mm

Kaare Espolin Johnsen har her benyttet en teknikk som kalles «scrapboard». Han har dekket en lys kartong med mørk farge, og ved å skrape eller ripe i overflaten skinner det hvite igjennom. Han har rett og slett tegnet ved å fjerne farge i stedet for å tilføre farge.

Så hva ser vi her? Sentralt i motivet er et kirkebygg. Ut ifra tittelen vet vi at det er Boris Gleb: Et russisk-ortodoks kapell på russisk område som grenser mot Finnmark. Det ble bygd på 1500-tallet, og skal ha vært en viktig samlingsplass for menneskene i området. Navnet *Boris Gleb* kommer av helgenene *Boris* og *Gleb* som spiller en viktig rolle innenfor den russisk-ortodokse kirke.

Vi ser utsiden av kapellet i delvis fugleperspektiv og som betrakter kan man få følelsen av at man står på en høyde og ser ned mot det. Bak bygget bugner det av trær med løv. Hvite skyer eller røyk dekker deler av himmelen, og selve kapellet framstår som skyggelagt. Et lite tre er plassert mellom oss og langsiden av kapellet, og bidrar til forgrunnen i bildet. Bildet er tomt for mennesker, men kapellet kan minne om menneskelig tilstedeværelse.

Det kan være interessant å studere hvordan kunstneren har jobbet fram motivet ved hjelp av virkemidler som får fram lys, former og kontraster. For eksempel får de vertikale linjene på veggene fram at materialet til kirkebygget er av tre og ikke av stein eller mur. Organiske linjer og buede linjer er brukt for å få fram bakke og trær. De horisontale linjene som lager himmelen bryter med kapellets linjer. De hvite skyene eller røyken bryter opp himmelens horisontale preg og skaper liv. Noen steder har han skrapet bort nesten alt slik at man står igjen med hvitt, mens enkelte partier står fram mørke og urørte – særlig gjelder det kapellet og litt av bakgrunnen.

Johanne Marie Hansen-Krone (f. 1952, Nordreisa)

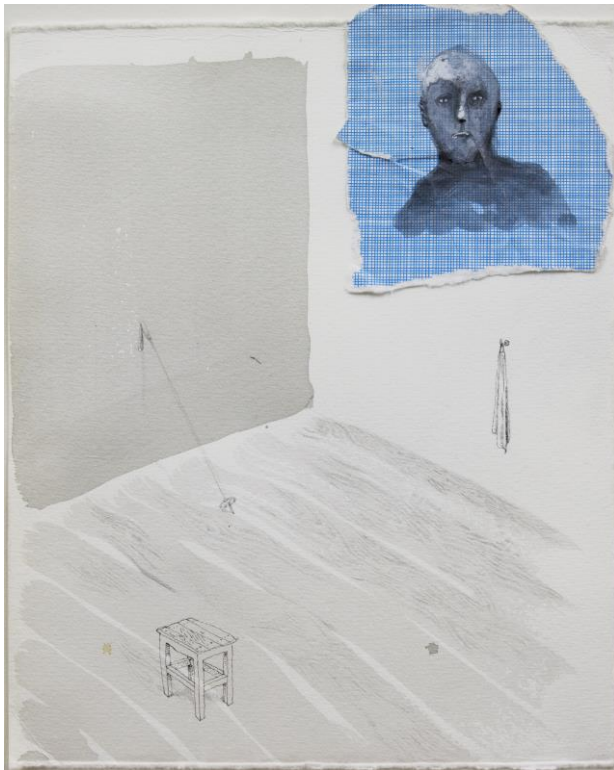
Liggende kvinne, 1988

Blyant på papir, 209 x 295 mm

Johanne Marie Hansen-Krone debuterte på Nordnorsken i 1975, og året etterpå deltok hun for første gang på Høstutstillingen. I 1986 var hun festspillutstiller i Bergen. Siden debuten i 1975 har hun markert seg som en sentral skikkelse innen figurativt maleri i Norge, om enn hennes figurasjon er stilisert i et tilnærmet abstrahert og naivistisk formspråk. Hennes hovedmotiv er menneskefiguren, slik vi kan se det i skoleutstillingens tegning: *Liggende kvinne, 1988*.

Ved å variere styrke, tetthet og lengde på blyantstrekene får Johanne Marie Hansen-Krone fram ulike former i motivet sitt. De ulike delene er ikke tegnet fullt ut, men likevel kjenner vi godt igjen ansikt, hår, kropp og skyggen/underlag osv. Menneskeskikkelsen er tegnet svært enkelt med konturlinjen som det bærende elementet. Hun har forenklet så mye at hun til og med har brukt konturlinjen på en måte som bryter med den perspektiviske regelen ved «overlapping»: se hvordan høyrebenets kontur skimtes igjennom det venstre benet som er nærmest oss som betrakter! Og bare på noen få steder på kroppen er det lagt skyggelegging; ved brystene, halsen og over øyelokkene. Ellers er figuren helt uten skyggelegging, noe som gir et flatt og todimensjonalt uttrykk. Skyggeleggingen som er selve underlaget til menneskeskikkelsen, er bygget opp svært lineært og enkelt, noe som gjør at hele motivet flyter i ett med det todimensjonale papiret.

I et portrett kan klær symbolisere en bestemt rolle eller yrke til mennesket som avbildes. I og med at Johanne Marie Hansen-Krone har avbildet kvinneskikkelsen uten klær, får personen et universelt uttrykk. Det er «mennesket» hun vil avbilde, mer enn en bestemt person. Skikkelsen får dermed mer fokus på de menneskelige følelser og sinnstemninger. I dette arbeidet er det stillheten som råer, og hun arbeider med å gi erkjennelsen av det å være menneske et visuelt uttrykk. Dette kommer også til uttrykk gjennom den horisontale posisjonen til skikkelsen; kvinnen ligger utslått og nærmest hvilende. Håret er også horisontalt lagt, noe som dermed understreker den liggende posisjonen til skikkelsen. En horisontal komposisjon gir alltid ro, harmoni og stillhet. En vertikal komposisjon (og/eller diagonal komposisjon) gir derimot dynamikk og spenning. Opp i gjennom kunsthistorien har kunstnerne benyttet seg av disse komposisjonelle virkemidlene.

Hans Kristian Borchgrevink (f. 1985, Grue i Finnskogen)

Uten tittel, 2008

Lavering, blyant, tusj, papir, korrekturlakk på papir

Hans Kristian Borchgrevink er den yngste av de som her representeres med verk i kunstkofferten. Etter kunststudier i Kabelvåg og Bergen flyttet han til Berlin for å arbeide videre med kunsten sin.

Tegningen hans er like mye en kollasj som tegning da han for eksempel har limt en papirbit med en tegning eller maleri oppå et annet papir.

Som Theodor Kittelsen, har også Borchgrevink benyttet lavering i form av fortynnet maling på gulvet, samt på en vegg som fremstår som en grå flate i bildets øvre venstre del. Gulvet med dens penselstrøk leder mot eller fra veggen, og dette er med på å skape perspektiv i bildet. I øvre høyre del er det limt på en papirbit som skiller seg ut - både fordi den er limt på, men også fordi det er den eneste delen av bildet som ikke er i grått eller hvitt. Det er et portrett av en mannsskikkelse på blårutet bakgrunn og selve papirbiten ser ut som at den er revet ut. Ellers er det tegnet inn en liten skistav, et håndkle eller lignende hengende på en krok og fremst i bildet en liten krakk. De tre tingene; skistaven, håndkledet og krakken, er plassert nesten like langt fra hverandre og rommet imellom dem skaper et slags triangel.

Ane Graff (f. 1974, Bodø)

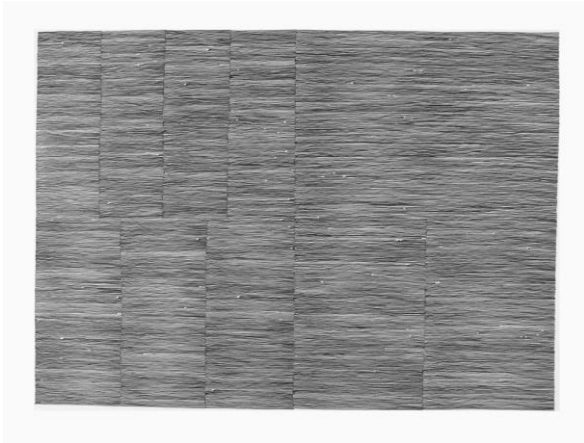
Extended Pattern 6, 2011

Blyant på papir

Kunstneren Ane Graff er opptatt av alle detaljene hun ser i overflaten til en krystall. Med gråblyant har hun tegnet alt hun ser av linjer og former, mørke og lyse partier, både det som er tydelig og utydelig. Krystall er kanskje noe mange forbinder med kostbare smykker og magiske krystallkuler, men det er ikke mye av det her.

Ane Graff fokuserer på materialitet. Med det menes det at hun er opptatt av materialets egenskaper, og hun utforsker dette med hjelp av tegning. Materialet her er krystall, og hun studerer detaljene på overflaten og tegner dem. Fordi Graff vektlegger detaljer og bestanddeler blir dette viktigere enn krystallen i seg selv. Den blir nesten som et abstrakt mønster brettet utover papiret. Oversatt til norsk blir tittelen «Extended Pattern 6» til utvidet mønster eller forlenget mønster. Tallet referer til at dette er nummer seks i rekken. Hun har også laget andre tegninger inspirert av mineralformer.

Ane Graff jobber med flere andre teknikker, og for eksempel maler hun på tekstil. Hun liker å veksle mellom ulike måter og jobber på, og vurderer materiale og teknikk ut ifra hva hun synes passer best til akkurat det hun vil få fram.

Inger Johanne Grytting (f. 1949, Svolvær)

Tegning nr. 8, 2010

Blyant på papir

Inger Johanne er en norsk kunstner som har bosatt seg i New York. Selv om hun bor i USA drar hun hvert år til Norge, og da særlig til Nord-Norge.

Grytting begynte sin karriere som figurativ maler, men senere ble hun mest kjent for sine abstrakte tegninger og maleri. De kan virke enkle, men måten hun tegner på krever både tid, presisjon og konsentrasjon.

Her er det blyets muligheter og begrensninger som utfordres og er i fokus. I denne tegningen kan man se mange repetitive horisontale linjer eller streker arrangert i kolonner. Lengdene på strekene er med på å definere billedflaten. Kunstneren lar den hvite bakgrunnen skinne igjennom i mellom hver strek, og det oppstår en dialog mellom blyantstrekene og det hvite. Hun bruker visst nok bare blyanttypen «Faber Castell 8B». Variasjonen i linjene oppstår ettersom hun varierer trykket, og etterhvert som spissen på blyanten avrundes. Når blyanten brekker eller må spisses, oppstår det et hvitt «hull» eller tomrom på papiret før hun fortsetter. Kunstneren kunne for eksempel prøvd å «kamouflere» dette og heller latt neste linje fortsette der den forrige stoppet. I stedet lar hun oss som betrakter ta del i prosessen ved å synliggjøre sine «uhell». De hvite «hullene» blir således en sentral del av det visuelle bildet. Selv har kunstneren sagt at de hvite «hullene» symboliserer selve livet, med sine mange «uhell» og uforutsette «hendelser». Bildet hennes blir dermed et symbol på hvordan livet består av både kontinuitet (de horisontale linjene) og brudd (de hvite «hullene»).

Jan Groth (f. 1938, Stavanger)

Uten tittel, 2010

Fettstift på papir

Jan Groth er en internasjonalt anerkjent kunstner som hatt en lang rekke utstillinger både i Norge og utlandet. Han har bodd store deler av sitt liv i utlandet, hovedsakelig i København og New York. Groth har også mottatt flere priser, og ble utnevnt til Kommandør av St. Olavs orden i 2002. Groth er representert i store kunstinstitusjoner i Norge og utlandet, blant annet i Museum of Modern Art, Metropolitan Museum of Art og Guggenheim Museum i New York, i Tate Modern i London og i Musée National d'Art Moderne i Centre Pompidou, Paris.

Groth startet sin karriere i København, med tegning og maling, men gikk allerede ved inngangen til 1960 over til gobelinteknikken som sin hovedteknikk. Han gjorde sitt svennestykke i Amsterdam, ved gobelinververiet *Weverej d'Uil* i 1961. Strekens dialog med flaten er hans formspråk, først uttrykt i figurasjoner i svart mot en gråhvit bakgrunn, og fra 1970 med hvite strekformasjoner mot en brunsvart bakgrunn. Han har i sitt kunstneriske virke laget ca 100 gobeliner, hovedsakelig sammen med sin kone Benedicte Groth. Fra 1980-tallet laget han også tegninger (fettstift på papir), parallelt med gobelinarbeidene. Tegningene var også preget av en abstraksjon og minimalisme, hvor streken var det bærende uttrykket. Mot slutten av 1980-tallet begynte han med skulpturer; det var som om hans 'strek' formelig beveget seg ut i rommet.

Steken, slik vi ser den i Groths tegning, representerer den streken som Groth har arbeidet med gjennom en lang karriere (helt siden 1960-tallet). Han utforsker den enkle strek, dens utallige variasjoner. Han skjærer ned til dette ene; en åpen, ytre form som ikke representerer noe annet enn seg selv, streken. Selv betegner han strekens bevegelse som en «seismografisk avlesning» av hans kunstnersinn, og slik gir den fra seg et ekspressivt uttrykk. Arbeidet gir uttrykk for følelser, og har kraft, energi og bevegelse. Selv har kunstneren sagt at han hører på musikk mens han tegner, og at han gjør store bevegelser (med stift i hånden) inn og ut av arket. På denne måten får han store variasjoner mellom en tynn og tykk strek. Den tykke streken kommer av at Groth beveger seg fort og tydelig inn i papiret med fettstiften – han nærmest kolliderer i arket med stiftens spiss. Den tynne streken blir skapt når han beveger seg vekk fra arket med stiftens spiss. Streken nærmest «dances» frem på papiret. Det er en lekende og dansende strek, en strek full av rytme og bevegelse. Lyd og stillhet er temaer som går igjen i Groths verker. Kan streken likne på hjerteslag? Lydbølger?

Tegning som uttrykksform

I boken *Ny norsk kunst etter 1990* (2011) refererer Øystein Ustvedt til tegning som «alle kunstarters mor». Tegning blir ansett for å være det første billedlige uttrykk laget av mennesket. Strek i sand, avtrykk eller innriss i bergvegg, har vært gjenstand for menneskelig uttrykksbehov siden tidenes morgen. Et godt eksempel på «urtegningen» er bergkunsten i Alta, datert til omkring 4000 år f.kr.

Behovet for å tegne anses som en medfødt evne hos ethvert menneske. Når det lille barnet skal begynne å lage sine første tegninger, starter de med å utforske «streken og krusedullene» på papiret. Tegning er en grunnleggende ferdighet på lik linje med det å leke. Tegning har også en demokratisk side i og med at «alle tegner», vi blir gjerne introdusert for mediet fra barnsben av og de fleste benytter seg av mediet til daglig, om ikke annet for å tegne kruseduller mens vi sitter i en telefonsamtale.

Til tross for at de fleste av oss har inngående erfaring med tegnemediet er det mange som hevder de ikke kan tegne. Men det å tegne handler ikke bare om det arbeidet hånden skal gjøre, men like fullt vår tankevirksomhet og om det å oppøve øyet i å se. Det kan for eksempel være lettere å tegne en kopp dersom vi frigjør oss fra begrepet kopp og heller konsentrerer oss om å fokusere på former, linjer og streker – hvordan disse står i et innbyrdes forhold til hverandre, og hvordan de forholder seg i rommet.

Hvorfor tegne?

- Det fine med tegning er nettopp den langsomme prosessen som gir tid og rom for tenkning. Tegning er således et utmerket medium å benytte for å fremme den logiske tenkemåte, problemløsning og kreativitet hos barn og unge.
- Tegning er en aktivitet som fremmer bevisstgjøring av billedforståelse og billedkultur. Det er særlig viktig å oppøve bevissthet og forståelse hos barn og unge i et samfunn med massiv visuell informasjon og kommunikasjon.
- Å tegne øker bevisstgjøring i forhold til det å visualisere, og øker formsans og romfølelse.
- Tegning er med på å oppøve barn og unges sansning, samt finmotoriske ferdigheter – øye/hånd.
- Ved å tegne fremmes forståelsen av hvordan vi kan formidle et budskap – det å uttrykke seg visuelt, samt oppøve et kritisk blikk i hva man deler (jmf. dagens delekultur).
- Åpne for bevisstgjøring innen et fagfelt, samt dets historiske utvikling.
- Lære om kunstnere som benytter seg av mediet, hvordan de løser oppgaven (forskjellige uttrykk og teknikker)

Tegneteknikker

Forskjellige teknikker innen mediespesifikk tegning

Tegning kan inndeles etter teknikk: bly-, sølv, fett- eller kullstift, pastell og kritt; blekk og tusj.

Tegningen utføres oftest på papir, men også på andre materialer med hvit, farget eller tonet bunn.

Metallstift: (av bly, sølv eller gull) ble gjerne benyttet fra middelalderen og renessansen. Dette fordret at underlaget var spesielt preparert. Teknikken har ikke vært benyttet i norsk tegnekunst som er forholdsvis ung i europeisk sammenheng. Andre teknikker som er gamle, men fortsatt aktuelle er for eksempel trekull og tegnekritt.

Kullstift: Tørt tegnemedium av kull som avsetter sorte eller brunsorte partikler på papiret. Kullets tørre og løse konsistens gir mulighet for så vel strektegning som flatefyllende skravering, eventuelt også utgnidning. Den løse konsistensen gjør mediet flyktig, og fordrer at tegningen fikseres, særlig dersom den skal bevares over tid.

Vi har to hovedteknikker: tørre teknikker og våte teknikker.

Til de tørre teknikkene hører tegnekritt, pastellkritt, oljestift, kullstift og blyant.

Tegnekritt: Også en gammel teknikk som har vært i bruk siden renessansen. Opprinnelig ble det benyttet i naturlig form, senere som kunstig fremstilt. Det finnes i hvitt, sort, rødt, oker og grått.

Pastellkritt: Er fremstilt av fargepigmenter og en skjellakkløsning. De finnes i en rekke fargetoner. Mediet er egnet for en flatefyllende tegnemåte og ligger i virkemidler nær maleriet. Pastellen kan, i likhet med kullet, fikseres.

Pigmentet kan også tilsettes fett (oljeholdig bindemiddel), men da kaller vi det gjerne stift (oljestift).

Til de våte teknikkene regner vi gjerne penn, kulepenn, pensel, tusj, akvarell.

Både **penn** og **pensel** benyttes som oftest tusj eller blekk. Begge media forekommer i forskjellige fargetoner og har noe forskjellige stoffvirkninger. Til flatefyllende penselarbeid benyttes enten tusj, gjerne tynnet ut til ulike valører, eller akvarell, evt. gouache (limblandet og derfor opaque, vannfarge). Akvarell og gouache finnes i mange fargetoner.

Benyttes **akvarell** eller **tusj** til flatefyllende penseltegning i én eller et par nær beslektede fargetoner i flere valører, kalles teknikken laving.

Penn: pennen var i tidligere tider enten laget av siv (rørpenn) eller fjær; den moderne pennen har en metallsplitt, plastkule eller filt-tupp.

Scrapboard: består av spesialpreparert papir eller kartong med dekkende mørk (gjærne sort) overflate. I denne kan det skrapes eller ripes slik at det lyse (hvite) underlaget avdekkes (se Kaare Espolin Johnsons Boris Gleb).

Elevoppgaver

Tegneoppgaver – Oppvarming:

Prøv deg frem med forskjellige underlag; papir, papp, tekstil, sten, tre, mur, terrakotta, pergament. Kan du finne andre typer underlag som egner seg til å tegne på?

Benytt forskjellige tegneredskaper (se teknikker) og prøv deg frem på de forskjellige underlagene. Er det noen underlag og redskaper du foretrekker fremfor andre?

Tema til hvert bilde:

Theodor Kittelsen: *Draugen*, (trolig 1880-årene).

(gjengitt som kopi)

Tema: Fantasitegning

Studer bildet. Hvem eller hva er *Draugen*? Hvilke virkemidler har Kittelsen benyttet for å understreke spenningen og dramaet ved fantasifiguren? Kjenner du til lignende fantasifigurer? Lag din egen versjon av *Draugen* og tenk deg at du skal illustrere ei fortelling om han.

Tema: Komposisjon

Studer de ulike komponentene i bildet. Hvordan har Kittelsen løst oppgaven i sin fremstilling av *Draugen*? Hvorfor tror dere Kittelsen har tegnet at det er mer hav enn himmel på bildet?

Kaare Espolin Johnson: *Boris Gleb*, (trolig 1970).

Tema: Scraperboard-teknikk

a. Tegningen til Kaare Espolin Johnson viser en særskilt teknikk som kalles scraperboard. Man begynner med et hvitt ark som deretter fargelegges svart. Benytt enten oljestift eller kritt. Sett opp et stilleben av for eksempel frukt, kopp/tefat eller en vase med blomster. Studer lys og skygge i motivet. Jobb frem motivet med å skrape frem de lyse områdene.

b. Studer detaljene i *Boris Gleb* av Kaare Espolin Johnson. Hvordan har han brukt streken i denne tegningen? Prøv å lag din egen tegning inspirert av strekføringen i dette bilde, hvor du får frem noe som kan minne om flyt og bevegelser.

Forslag til elevaktivitet: Be elevene studere tegningen til Kaare Espolin Johnson og legge merke til de ulike strekene. Be de finne minst fire forskjellige variasjoner han har skrapet/ tegnet på for å få fram motivet sitt. De kan gjerne gå sammen i par og se på det sammen.

Johanne Marie Hansen-Krone: *Liggende kvinne*, (1988).

Tema: Portrett

Studer Johanne Marie Hansen-Krones *Liggende kvinne*. Legg merke til hvordan hun har benyttet to forskjellige hardhetsgrader i blyanten og hvordan deler av kroppen har fått en svak kontur, mens andre steder er konturen sterkere og tydeligere. Legg også merke til hvordan skyggeleggingen er bygget opp av rette linjer, som går i ulike retninger.

Tegn portretter av hverandre. Benytt gjerne linjal for å finne avstand mellom de forskjellige ansiktsdelene og kroppsdelene og studer forholdet disse i mellom. Forsøk og "fange" personligheten til den du portretterer. Hvilke egenskaper er karakteristisk for akkurat denne personen? Hvordan bruker du konturene og skyggeleggingen for å få frem personen du portretterer.

Forslag til alternativ tegneaktivitet: Tegn portrett UTEN å se ned på papiret. To og to går sammen. Bruk et stort ark og så setter man seg mot hverandre: en tegner og en sitter i ro og er modell. Den som tegner skal bare se på modellen hele tiden og la blyanten få «løpe over arket» på egen hånd. Man skal tegne helt uten å kontrollere ved hjelp av å se ned på papiret (derfor er det lurt å bruke store ark). Dette vil gi et svært annerledes portrett enn i oppgaven over, hvor man bruker mer tid og er mer nøye. Sammenlign de to portrettene! Hva er forskjellene?

Hans Kristian Borchgrevink Hansen: *Uten tittel*, (2008).

Tema: Collage

Studer Hans Kristian Borchgrevink Hansens collage *Uten tittel*. Hva har han med i bildet, og hvilke teknikker har han benyttet?

Lag din egen collage. Start med et bilde skrevet ut fra Internett eller klippet ut av blader eller aviser, og tegn videre ut fra dette bildet. Her må du benytte din egen fantasi og "dikte" deg til det ferdige resultatet. Benytt selvvalgte teknikker.

Forslag til elevaktivitet: Be elevene om å lage en ny tittel til verket. De kan gjerne gå sammen to og to eller flere. Spør om hvorfor de kom fram til akkurat den tittelen.

Ane Graff: *Extended Pattern 6*, (2011).

Tema: Å tegne detaljer og bestanddeler

Ane Graffs tegning *Extended Pattern* er en tegning av en krystall. Graff har tilnærmet seg krystallen på samme måte som en forsker tilnærmer seg et forsøksobjekt – ved å studere detaljer og bestanddeler har hun funnet essensen i krystallen og hva den består av.

Finn en liten stein du liker og legg den på et hvitt papir. Benytt forstørrelsesglass og studer steinen. Den består av mer enn en farge, ikke sant? Benytt blyanter i forskjellig tykkelse (også kullstift om nødvendig). Husk også at steinen kaster skygge av seg på underlaget den ligger på. Tegn steinen med alt den innehar av detaljer, farger, mønster, lys og skygge. Benytt blyant med forskjellig mykhetsgrad og farger.

Forslag til elevaktivitet: Gi denne oppgaven før du forteller om verket. Vis bildet og spør elevene hva de ser. La alle få tenke inni seg før de forteller i plenum. Her er det de umiddelbare reaksjonene som er i fokus, og ikke om man ser en krystall eller ikke.

Inger Johanne Grytting: *Tegning nr. 8*, (2010).

Tema: Selvlaget mønster

Studer Inger Johanne Gryttings *Tegning nr. 8*. Hennes misjon har vært å utforske selve blyanten som medium. Hun starter med ferdig spissede blyanter og "bruker opp" blyanten. Der blyanten er brukt opp, eller har brukket, har hun måttet starte på nytt. Dette "hullet" sees i tegningen. I tillegg har hennes metode skapt et mønster.

Ved å gjenta og gjenta samme bevegelser dannes mønstre. Benytt kun en blyant og fyll et helt ark med streker – finn din egen måte å gjøre dette på som til slutt danner et repeterende mønster.

Forslag til elevaktivitet: Som vi har sett lager Inger Johanne Grytting repetisjoner ved å utføre en handling igjen og igjen. Kjenner elevene til oppgaver eller ritualer i sin egen hverdag som kan oppleves som repetisjoner? Det kan for eksempel være det å smøre matpakke eller å gå den samme veien hver dag. De kan lukke øynene i et minutt å prøve å visualisere inni hodet sitt hvordan de ville framstilt dette i et bilde.

Jan Groth: Uten tittel, 2010.

Tema: Abstraksjoner

Jan Groth er en kunstner som kan sies å ha viet sitt liv til å utforske streken. En strek trenger ikke bli til noe, annet enn å være seg selv som strek.

På hvilken måte kan en strek formidle en personlighet?

Test ut streken i klassen. Hver elev lager sin strek, benytt blyant, kullstift eller fargeblyant/fargekritt. Skal din strek være tynn eller tykk, lang eller kort?

Forslag til elevaktivitet: Sammenlikn strekene i klassen. Finnes det to helt like streker blant dem? Gjenspeiler de personligheten til opphavsmannen/kvinnen, evt. på hvilken måte?

Elevutstilling

Elevene kan lage kunstutstilling av sine arbeider, enten i skolens lokaler (klasserom, bomberom, hall etc.) eller i eksterne lokaler (for eksempel kan man høre med stedets kunstforening om de har et lokale som egner seg). Andre steder som kan egne seg er biblioteker, butikksenter, fabrikk-lokaler. Her er det egentlig bare å bruke fantasi og oppfinnsomhet. Elevene kan ha gode forslag selv.

La elevene montere bildene sine på passepartou, heng opp på hvit vegg (hvit kube). Eventuelt kan monteringen gjøres så enkel at man henger arkene/bildene rett på vegg med tegnestifter. Deleger oppgavene mellom elevene. Skilt til hvert bilde må lages og henges opp med beskrivelse av tittel, teknikk, navn på kunstner/elev etc. (Skiltene bør være i kartong og helst maskinskrevet. Disse festes lett på vegg med "lærertyggis").

Inviter en gruppe på åpningen (foreldre, venner, lærere, medelever etc.) La elevene holde åpningstale, fortelle om utstillingen, hvordan den kom til etc.

Elevene kan holde omvisninger for andre klasser, eller for sine foreldre. Hver og en kan fortelle om sitt bilde, eller de kan på omgang holde omvisning i hele utstillingen.

Elevene kan skrive om utstillingen i forkant og invitere lokalpressen på utstillingsåpningen. I etterkant av åpningen kan de skrive en anmeldelse eller en kritikk, sende denne til lokalavisen, eller evt. skoleavisen.

Nyttige ord og begreper

Skisse er en foreløpig plan, utkast eller forarbeid til et kunstverk, maleri, billedhuggerarbeid, installasjon eller arkitekturverk.

Ekspressiv betegner gjerne kunst som er arbeidet frem ut fra kunstnerens eget følelsesliv.

Figurativt er en betegnelse vi benytter når en kunstner har fremstilt noe sansbart, noe vi kan se hva er.

Abstraksjon kaller vi en fremstilling som ikke viser noe sansbart, når vi ikke ut fra våre sanser kan gjenkjenne noe fra den ytre verden i bildet.

Stilisert kaller vi en fremstilling som viser en bevisst forenkling av motivet under en generell grunnform, et mønster. Graden av stilisering er omvendt proporsjonal med graden av gjenkjennelighet.

Minimalisme kjennetegnes ved en redusering av form og virkemidler, ned til det mest fundamentale formale og innholdsmessige utgangspunkt. Karakteristisk for den minimalistiske kunsten er bruk av geometriske former, repetisjon, og industrielt fremstilte materialer.

Kontur er grunnformen eller omrisset av en gjenstand.

Stilleben (fra tysk: still – leben = stille liv) er ofte en oppstilling av hverdagslige gjenstander man enten finner i naturen (som for eksempel blomster eller frukt) eller som er menneskeskapt.

Portrett er et bilde av et bestemt menneskes individuelle særtrekk, i billedkunsten oftest ansiktet.

Motivkrets – det kunstneren velger å tegne, f.eks. mennesker, landskap, dyr, gjenstander etc.

Perspektiv er en visuell betraknings- og framstillingsmåte som brukes i billedkunst for å gjengi og forklare virkeligheten og vise dybde i et bilde. Sees motivet for eksempel ovenfra (fugleperspektiv) eller nedenfra (fiskeperspektiv)?

Sentralperspektivet ble oppfunnet av Filippo Brunelleschi på 1400-tallet. Han lot alle parallelle linjer i et bilde føre innover og møtes i et forsvinningspunkt. Han fikk således et geometrisk nettverk som definerte billedrommet.

Komposisjon viser hvordan kunstneren har bygget opp bildet, hvor han/hun har plassert de ulike elementene for å skape helhet og balanse i bildet.

Egenskygge er skyggen som gjenstanden har på seg selv.

Slagskygge er den skyggen gjenstanden kaster av seg og ut i rommet.

Collage eller kollasj er et helhetlig bilde, som er satt sammen av mindre utklipp og materialbiter, ofte i kombinasjon med tegning eller maleri, eller utført helt digitalt.

Gobelin er et vevd bildeteppe som utgjør en form for tekstilkunst.